

21. Yüzyılda Türkiye'nin Dönüşümü

Editör: Dr. Fatih Tuna

 ÖZGÜR
YAYINLARI

21. YÜZYILDA TÜRKİYE'NİN DÖNÜŞÜMÜ

EDİTÖR
DR. FATİH TUNA

21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN DÖNÜŞÜMÜ

EDİTÖR
DR. FATİH TUNA

© Özgür Yayınları Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın Türkiye’deki her türlü yayın hakkı Özgür Yayınları Tic. Ltd. Şti’ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz, depolanamaz.

E-ISBN • 978-975-447-439-8

1. Baskı • Aralık, Gaziantep 2022

Dizgi/Mizanpaj • Mehmet ÇAKIR
Kapak Tasarımı • Özgür Yayınları

Özgür Yayınları Tic. Ltd. Şti.

Yayıncı Sertifika No: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ 0.850 260 09 97

📞 0.532 289 82 15

🌐 www.ozgurayinlari.com

✉ ozgurayinlari@gmail.com

Meteksan Basım

Sertifika No: 46519

📍 Beytepe Köyü Yolu No: 3 • 06800

Çankaya / ANKARA

☎ 0.312 395 85 71

Geçici Korumadan Güvencesizliğe: Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü ve Çalışma Hayatı

Olgu KARAN¹

Arap Baharı ile beraber Suriye, Mısır, Libya ve diğer bazı ülkelerde başlayan protesto olaylarının Suriye’de 2011 yılında iç savaşa dönüşmesinin ardından Türkiye’nin Suriyelilere sağladığı “Açık Kapı Politikası” sonucunda, Türkiye en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir. Türkiye’de kayıtlı geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı 28 Nisan 2022 tarihi itibarıyla toplam 3. 656. 157 kişiye ulaşmıştır². Bu sığınmacıların sadece 50.639’unun 5 ilde bulunan Geçici Barınma Merkezi (kamp) içerisinde kaldığı düşünülürse yaklaşık %98,5 oranında Suriyeli nüfu-

1 Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara. E-posta: olgukaran@gmail.com ORCID: 0000-0002-1581-1987

2 T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri, Erişim tarihi: 26 Eylül 2022. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

sun kentlerde yaşadığı ortaya çıkar³. Suriye'de yaşanan iç savaşın başladığı tarih olan 2011'den bu güne savaştan kaçan insanlara açık sınır politikası uygulayan Türkiye'nin aksine, Avrupa Birliği ülkele-ri sınırların militarizasyonuna ve gözetimine büyük kaynak aktararak Suriyelilerin kitlesel göçünü sınırları dışında kontrol etmeyi hedeflemiştir (Toğral-Koca, 2014). 18 Mart 2016'da AB ile Türkiye vardıkları mutabakat uyarınca, Türkiye'den AB'ye düzensiz göçü sonlandırmaya karar vermişlerdir. Elbette bütün bu gelişmelerin sonucu olarak Türkiye savaştan kaçan milyonlarca Suriyeliye ev sahipliği yapmak durumunda kalarak ağır bir yükün altına girmiştir.

Suriyelilerin Türkiye'deki küçük işletme sahipliği ve imalat sanayinde ücretli işçi olarak deneyimleri konusundaki çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Yukarıda kısmen aktarılan Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki hukuki statülerine bağlı olarak deneyimlenen çalışma rejimlerine odaklanmaktadır. Yazı, küçük işletme sahipliği ve imalat sanayisinde ücretli işçi olarak çalışan Suriyelilerin hukuki statüsü ile güvencesizlik arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Makalenin araştırma sorusu şu şekildedir: Geçici koruma statüsü Türkiye'de ikamet eden Suriyeli mültecilerin iş deneyimlerini nasıl etkilemektedir? Yazının verisi Ankara ve Hatay illerinde elde edilmiş olmasına rağmen hâlihazırda vatandaşlık elde etmemiş Suriyelilerin tamamının aynı statüye, haklara ve kısıtlamalara sahip olması sebebiyle elde edilen bulguların genellenebilir olduğu düşünülmektedir.

1. Giriş: Yönetmelikler ve Stratejiler

Türkiye 2014 yılı Ekim ayında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun (YUKK) 91. maddesini dayanak alarak Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) çıkararak Suriyelilerin eğitim ve sağlık haklarına erişimini sağlamıştır. Bu yönetmelik ile Suriyelilerin Türkiye'deki yasal statüleri "geçici korunan" (md 3/g) olarak belir-

3 T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri, Erişim tarihi: 26 Eylül 2022 <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

lenmiştir. Suriyeliler hem vatandaşlık haklarından hem de Uluslararası Mülteciler Hukuku'nun tanımış olduğu haklardan yararlanmamaktadır (Utku ve Sirkeci, 2020). Yönetmeliğe göre geçici korumadan yararlanabilecek olanlar “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılar...” (md 3/f) olarak sıralanmıştır. 2016 yılı Ocak ayında ise Resmi Gazete’de yayımlanan “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışmasına Dair Yönetmelik” ile işgücü piyasasında istihdam konusunda “uyum” stratejileri oluşturulmaya çalışılmıştır. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yayınladığı “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Uygulama Rehberi”⁴ adlı belgenin üçüncü bölümü başvuru şartlarını düzenlemektedir:

Geçici koruma sağlanan yabancılardan aşağıda belirtilen şartları taşıyanları çalıştırmak üzere yapılan başvurular kabul edilir:

- a) Yabancıнын geçici koruma kapsamında olduğunu belirten geçici koruma kimlik belgesinin/yabancı tanıtma belgesinin ve yabancı kimlik numarasının olması,
- b) Çalışma izni başvurusunun yapıldığı tarih itibarıyla en az altı aylık geçici koruma süresinin doldurulmuş olması,
- c) Geçici koruma kaydına göre yabancıya kalma hakkı sağlanan ilde çalışmak üzere başvuru yapılması,
- d) Ön izin alma zorunluluğu olan mesleklerde çalışacak geçici korunanların, ilgili Bakanlıklardan ön izin belgesinin alınmış olması,
- e) Geçici koruma sağlanan yabancıнын başka bir işverenin yanında çalışmak üzere düzenlenen çalışma izninin ya da bu

4 T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, erişim tarihi 05.05.2022 <https://www.csgb.gov.tr/media/47594/geccici-koruma-saglanan-yabancilarin-calisma-izinlerine-dair-uygulama-rehberi.pdf>

yabancı için daha önce yapılmış sonuçlanmayan bir başvurusunun bulunmaması.

Aynı rehberin 3.5. maddesinde istihdam kotası düzenlenerek tarım işletmeleri dışında geçici koruma altındaki Suriyelilerin işletmedeki toplam Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayısının %10'unu aşmaması gerektiği belirtilmektedir. "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Uygulama Rehberi"nin kayıt dışı çalışan Suriyeli sayısını arttıran bir maddesi, kayıtlı olunan ilde çalışma zorunluluğunun bulunmasıdır. UNCHR bilgi broşürüne göre, geçici koruma rejimi kapsamındaki Suriyeliler (savaş sonrası Türkiye'ye gelen Suriyelilerin %96,6'sı) ilk kayıt edildikleri ilde çalışabilmektedirler (2018). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 9 Şubat 2020 tarihli "Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler" başlıklı raporu ise Suriyelilerin istihdamına dair önemli veriler paylaşarak Suriyeli istihdamının tarım sektörü dışında inşaat, ticaret ve imalata dayalı sektörlerde yoğunlaştığını belirtmektedir⁵. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin 1.196.894'ünün (%38,9) makamlarca ilk kaydedildikleri illerin dışında yaşadığı tahmin edilmektedir.

Sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı gibi çalışma izni de geçici koruma statüsüne kayıtlı olma esasına göre sağlanabilmektedir. Aşağıda yer alan bulgular bölümünde belirtildiği üzere Suriyeliler kayıtlı oldukları illerde iş bulamayıp iş olanaklarının elverişli olduğu bölgelere göç ederek kayıt dışı tekstil, giyim, ayakkabı, deri, inşaat, mobilya gibi sektörlerde istihdam edilmektedirler (ILO, 2020). Dolayısıyla, Suriyelilerin kayıtlı oldukları illerle çalışma hakkının sınırlandırılması, bölgelere göre farklılaşan sektörel yapıya bağlı olarak Suriyelilerin geçim kaynaklarına erişimini belirlemekte ve olanakların kısıtlı olduğu bölgelerde iç göçü tetiklemektedir. Geçici koruma kimliğinin tanımladığı haklara erişim Suriyelilerin kayıtlı oldukları illerle sınırlı olması; temel hak ve özgürlüklerden biri olan seyahat özgürlüğünü de sınırlamakla birlikte; sosyal hizmetle-

5 Raporu erişim tarihi 10.05.2022; https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_739463.pdf

re il sınırları dışında erişimi imkansızlaştırmaktadır. (Karan, 2019). İş olanaklarının kısıtlı olduğu illerde kayıtlı olan Suriyeliler iş bulmak amacıyla Türkiye içinde göç ettiklerinde sosyal hizmetlerden de yararlanamamakta ve kayıt dışı istihdam edilmektedir.

2. Güvencesizlik ve Suriyeliler

Güvencesizlik kavramı son yıllarda önem kazanmıştır. Güvencesizlik (İngilizcede, precarity; Fransızcada, précarité) kavramı ilk olarak Pierre Bourdieu'nün (1963/1979) geçici işçileri daimi işçilerden ayırt etmek için kullandığı Cezayir'de yaptığı çalışmada kullanılmıştır (Waite 2009, 414). Yerinden edilen kırsal nüfusun güvencesiz yaşamlarını Bourdieu (66) şöyle betimler:

Her şeyi yapmaya hazır ve hiçbir şeyde nitelikli olmadığının bilincinde olan, her zaman ulaşılabilir ve her türlü dış etkiye tamamen tabi olan, meşru bir işi olmayan ve bu nedenle her türlü kayıt dışı işe mahkûm olan bu insanlar için güvenilir hiçbir şey, kesin hiçbir şey, kalıcı hiçbir şey yoktur. Günlük rutin iş aramak ve geçici işler arasında bölünmüştür. Hafta veya ay, çalışma günleri ve boş günler, tesadüfen iş bulunan, işten çıkarılan günlerle bölünmüş – her şey güvencesizlikle damgalanmıştır. Düzenli bir zaman çizelgesi, sabit bir iş yeri yoktur, zaman ve mekânda aynı süreksizlik vardır. İş arayışında karşılaşılan başarısızlıklarla birlikte, tesadüflerle oradan buraya savrulan varoluşun tek sabit faktörü iş arayışdır. Sağda solda iş ararsın, sağdan soldan borç alırsın; ona geri ödemek için diğerinden borç alırsın. Yaşamın tamamı iğreti yaşanır⁶.

Guy Standing'in (2014) *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf* adlı eseri, güvencesizleri küresel 'oluşmakta olan yeni bir sınıf' olarak öne sürdü. Bu kitap yalnızca güvencesizliğin analitik bir kavram olarak popülerliğini hızlandırmakla kalmadı, aynı zamanda teşvik etti. Güvencesizlik çalışmalarında en yaygın kullanımlar, güvencesizliği ekonomik güvencesizlikle ilişkilendirerek istihdam ve işgücü piyasa-

6 İngilizceden Türkçeye yazar tarafından çevrilmiştir: Richard Nice (1979) *Algeria 1960: The Disenchantment of the World*. New York: Cambridge University Press.

sına odaklanır. Standing'e (2014) göre yirminci yüzyılın ortalarında Avrupa'da refah devletleri altın çağında güçlü sosyal devletler garantili istihdam, eğitim ve yükselme fırsatları, sosyal haklar, işten çıkarılmaya karşı koruma, sendika temsili ve gelir güvencesi sağlamıştır.

Güvencesiz çalışma ve geçim ile ilgili olarak yapılan tanımlar güvencesizliği 1970'ler sonrası dönemle sınırlayıp, tarihsel olarak ekonomik güvencesizliğe odaklanmaktadır. Birçok çalışmada (Burawoy 2015; Evans 2008; Webster, Lambert ve Beziudenhout 2011) güvencesizliğin veya güvencesiz çalışmanın 'neoliberal' veya piyasa güdümlü küreselleşmenin bir ürünü olduğunu öne sürülmektedir.

Bu yaklaşımları eleştirenler, güvencesizliğin çok daha uzun bir tarihsel uzama yayıldığını öne sürer. Örneğin, Fordizm ve Keynesçiliğin yüzyıl ortası zirvesinde bile, birçok işçi (özellikle kadınlar ve beyaz olmayan insanlar) iş güvenliği rejiminden dışlanmıştı (Ettlinger 2007, 322-323). Neilson ve Rossiter (2008, 54), "kapitalizme daha geniş bir tarihsel ve coğrafi kapsamda bakılırsa, norm olanın Fordist ekonomik örgütlenme değil, güvencesizlik olduğunu" belirtirler. Güvencesizliğe yönelik hâkim yaklaşımlar ekonomik güvencesizliğe, iş yerinde sömürüye odaklanırken, (Jordan ve Brown, 2007) alternatif yaklaşımlar daha kapsamlı bir tanımlamayı içerir. Ettlinger, (2007) güvencesizliği bir bütün olarak yaşam koşullarındaki belirsizlik ve öngörülemezlik ile eş anlamlı olarak tanımlayarak çalışma koşullarındaki güvencesizlikle sınırlı bir tanımın ötesine geçer. Eğitim, sağlık, hukuki statü, iş, barınma, sosyal korunma ve sosyal haklar gibi hayatın farklı alanlarındaki belirsizliklerin ve istikrarsızlıkların nasıl deneyimlendiğini kapsayan bir güvencesizlik analizi güvencesizliğin çok katmanlı kesişen alanlarını tanımlamamıza yardımcı olur. Bu çalışmada da 'güvencesizlik' kavramı çalışma koşullarıyla sınırlı çerçeveleme yerine tüm hayatın güvencesizleştirildiği çok katmanlı, bir birini pekiştiren alanların ilişkiselliği ekseninde işlemselleştirilmektedir.

En başa, Bourdieu’nun tanımına dönersek kavram, Fransız sömürgeciliğinin tahakkümü altında olan Cezayirlilerin iskân politikalarına maruz kalmasıyla kırsal nüfusun çoğunun yerinden edilmesi sonucunda günlük hayat dünyasının bütün boyutlarıyla güvencesizleştirilmesi bağlamında kullanılmıştır.

Fransızların Cezayir’de kırsal nüfusu zorla geçim kaynakları topraklarından koparıp mülksüzleştirmeleri, kapitalist üretim biçiminin dayanağı olan piyasa ilişkileri dışında alternatif geçim kaynaklarının yok edilmesine karşılık gelir. Çünkü nüfusun geçinmek için satmak zorunda olduğu emeklerinden başka hiçbir sermayelerinin olmaması ve üretim araçlarının sahipleri sermayedarlar için çalışacak işçiler, yani köylülerin işçileştirilmesi gerekir. Karl Marx’ın klasik politik iktisatçılardan ödünç alarak kullandığı “ilksel birikim” kavramı bu süreci açıklar. Tarihsel olarak 18. yy. Britanya’ında, daha önce herkesin ortak malı olarak kabul edilen toprak, orman ve doğal kaynakların çitleme yasalarıyla özelleştirilerek müştereklerin zor ve kanla yok edilmesini örnek verir. Üretim araçlarından ve geçim kaynaklarından koparılan köylüler topraklarını terk ederek büyüyen kentsel atölyelerde iş bulmak için birbirleriyle rekabet edip emek güçlerini satmaya zorlanırlar. Werner Bonefeld’in (2015) ifadesiyle “ilksel birikim, ister yeni nüfusların üretim ve geçim araçlarından yeniden koparılmasıyla isterse kurulu sermaye ilişkileri içinde ücret ilişkisinin yeniden üretilmesi açısından olsun, devamlı olarak yeniden üretilen birikimdir”. Dolayısıyla, emekçi sınıfların üretim ve geçim araçlarından koparılması güvencesizliğin en temel yapı taşlarından birisidir. Bu açıdan güvencesizlik 1970’ler sonrası neo-liberal politikalar sonucunda yürürlüğe konan bir çalışma rejimi olmayıp kapitalist üretim ilişkilerinin ve sermaye birikim rejiminin hem nedeni hem de sonucudur diyebiliriz.

Benzer şekilde Suriyelilerin Türkiye’deki emek piyasasına eklenimlenişleri bağlamında göz önüne alınması gereken ilk konu kendi ülkelerinde mülksüzleşerek üretim araçlarından koparılan Suriyelilerin Türkiye’ye sığınarak ucuz, güvencesiz işçi deposu olmalarıdır (Gire, 2017). Suriyeliler zor yolu ile Türkiye’deki emek piyasasına

ucuz işçi olarak eklenmek zorunda kalmışlardır. Örneğin, Suriyelilerin istihdam edildiği tekstil, giyim, deri ve ayakkabı (TGDA) sektörlerinde maliyetleri düşürerek küresel rekabet gücü elde etmenin yolu kayıt dışı istihdamdır. Suriyelilerin Türkiye'ye gelişiy-le beraber eklemledikleri TGDA sektörlerinde kayıt dışı çalışma tekrar yükselişe geçmiştir. ILO (2020) verilerine göre 2005-2014 yılları arasında kayıt dışı istihdam rejimi azalmıştır. 2005 yılında bu sektörler yaklaşık 500.000 kişiye kayıt dışı iş sağlarken; 2014 yılı itibarıyla kayıt dışı bu sayı 379.132'ye inmiştir. Kayıtlı istihdamda yaşanan artış , Suriyelilerin gelişiy-le son bulmuş ve kayıt dışı çalışan sayısı 2005 düzeyine dönecek biçimde artmıştır. Çalışma ve İş Kurumu Kahramanmaraş İl Müdürlüğü'nün (İŞKUR) belirttiği üzere Türkiye emek piyasasına eklemledenen Suriyeliler özellikle Kahramanmaraş'ta tekstil ile çelik eşya sektöründe vasıf gerektirmeyen işlerde çok ucuza kayıtdışı çalışmakta ve kendi ifadesiy-le "Suriyeliler, kentteki iş gücüne can suyu" olmaktadır.⁷

İŞKUR İl Müdürlüğü'nün açıklamalarına benzer bir şekilde, İçişleri Bakanlığı, Mayıs 2022 tarihinde bir televizyon kanalına şu ifadelerle yer vermiştir: "*Fabrikanda Suriyeliyi çalıştır, sömür, sigortasız yapma*".⁸ Yapılan resmi açıklamalardan da görüldüğü üzere Suriyeliler kayıt dışı ve ucuz işçi gücü olarak çalıştırılmaktadır.

Bu çalışmada yukarıda da ifade edilen Suriyelilerin güvencesizlik deneyimlerinin hukuki dayanakları tartışılmaktadır. Güvencesizlik kavramının kullanımı, işçi sınıfının yapısının heterojen olduğu varsayımından yola çıkarak, farklı kırılğanlıkları içeren deneyimleri, çok katmanlı ayrımcılıkları araştırmaya olanak sağlayan analitik bir önem taşımaktadır. Özveri'nin (2012) belirttiği üzere güvencesizliğin dereceleri vardır. Göçmenlerin genellikle çeşitli şekillerde deneyimlediği kırılğanlık ve ayrımcılıkların göçmen olma-

7 <https://www.marasmanset.com/guncel/suriyeliler-is-gucune-can-suyu-ol-du-h14229.html>

8 <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2022/05/05/icisleri-bakani-suleyman-soylu-multeci-gercegini-acikladi-bunlar-operasyon-cocuklarinin-paylasimlari-hepsi-bir-merkezden-yonetiliyor?paging=3>

yan işçilere göre daha fazla olması, göçmen olmayan işçilerin güvenceli çalıştıkları anlamına gelmediği gibi göçmenlerin karşılaştıkları güvencesizlik deneyimin çok daha katmanlı birbirini pekiştiren boyutları olduğuna işaret eder. Daha da ötesi, göçmen gruplarının demografik niteliklerine göre farklılaşan katmanlı kırılmalıklarını incelemek aynı zamanda göç edilen ülkenin toplumsal yapısına ışık tutmaktadır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011). Halihazırda aşırı sömürüye maruz kalan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına göre Suriyelilerin kayıt dışı sektörlerde daha düşük ücretlere, daha uzun çalışma saatlerine ve daha fazla istismara maruz kaldıkları çeşitli araştırmalarda ayrıntılarıyla belgelenmiştir (Adar, 2018; Demirdizen, 2013; Dedeoğlu, 2011; Gökmen, 2018; Lordoğlu ve Aslan, 2015; Mutlu vd., 2018).

Göçmen entegrasyonunun göstergeleri olarak yalnızca değişen eşitsizlik eksenlerine (ekonomik, sosyal, kültürel, vatandaşlık) odaklanmak yerine, eşitsizliği yönlendiren kurumların nasıl oluşturulduğunu ve sürdürüldüğünü hukuki dayanaklarıyla incelemek önem taşımaktadır. Dolayısıyla bir güvencesizlik analizi, daha geniş siyasi ve ekonomik dönüşümlerin ve bunların bir yanda bireyler ve gruplar, diğer yanda sermaye ve devlet arasındaki ilişkileri nasıl yeniden şekillendirdiğinin araştırılmasını gerektirir. Aynı zamanda, «güvencesizlik»in bağlama göre şekillenen göreceli bir terim olduğu ve göçmenlerin deneyimledikleri güvencesiz istihdam biçimlerinin, farklı toplumsal bağlamlarda farklı biçimler aldığı gözden kaçırılmamalıdır (Tschöll, 2014: 89). Göçmen işçiler küresel olarak güvencesiz işlerde çalışıyorlarsa da deneyimleri karmaşık ve toplumsal olarak biçimlendirilmiş şekillerde farklılık gösterir. Bu nedenle güvencesizlik analizinin, eşitsizliğin daha geniş tarihsel değişimler ve toplumsal yapılar içine yerleşmesine dayandığı belirtilebilir. Benzer şekilde çeşitli dışlanma biçimlerine damgasını vuran göçmen deneyimleri, güvencesizliğin kökenlerine ve kurumsallaşmasına önemli bir pencere açar (Diker ve Karan, 2021).

Göçmenlerin yaşamı çoğu zaman çok katmanlı ve katmanların birbirini pekiştiren ilişkiselliğinde güvencesizdir. Sınır dışı edilme-

ye karşı savunmasızlıktan, devlet şiddetine; kamu hizmetlerinden dışlanmadan, devlet korumasından mahrum olmaya; işyerinde güvencesiz istihdam ve sömürüden, geçim kaynaklarına erişime; günlük ayrımcılık deneyimlerinden, seyahat özgürlüğüne getirilen engellere ve izolasyona kadar birbirini destekleyen şekillerde güvencesizdir.

Güvencesiz yasal statü, güvencesiz istihdam ve geçim ile el ele gider. Örneğin, vatandaşlık eksikliği ve sınır dışı edilmeye karşı savunmasızlık, göçmen işçileri genellikle ekonomide ücretlerin düşük olduğu, sosyal yardımların olmadığı ve temel işyeri korumalarının bulunmadığı gri alanlara ve belirsizliklere itmektedir (Baban, Ilcan ve Rygiel, 2016; Paret 2014, 2015).

Elbette, tüm göçmenler bu koşulların hepsini yaşamaz. Ancak güvencesizlik kavramı, yararlı bir analitik hareket noktası sağlar. En önemlisi, şu soruyu sormamıza izin verir: Göçmenlerin yaşamını güvencesiz kılan nedir? Cevap, zaman ve zamana göre, belirli tarihsel bağlamlar içinde ve farklı özelliklere sahip gruplar arasında değişmektedir. Bu farklılıkları incelemek, göç ve güvencesizlik analizinin merkezinde yer alır.

3. Yöntem

Bu araştırmanın verisi Ankara'nın Altındağ ilçesinde ve Hatay'da toplanmıştır. Her iki ilde de yarı yapılandırılmış sorular ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Ankara'nın Altındağ ilçesi, Suriyeli nüfusun en yoğun ve kiraların görece diğer ilçelere göre daha ucuz olduğu bir ilçe olması ve siteler semtinde yoğunlaşan mobilya sektörünün Suriyelere iş olanağı sağlayarak ulaşımın kolay olması gibi sebeplerden yerleşim bölgesi olarak tercih edilmektedir. Ankara'nın Altındağ ilçesinde altı kadın ile görüşülürken, yedi erkek mobilya işçisiyle Sitelerde iş yeri ortamında 2020 yılının Mart ve Nisan aylarında görüşmeler yapılmıştır. Hatay'ın Reyhanlı, Antakya ve Kırıkhan ilçelerinde farklı sektörlerde çalışan 30 küçük işletme sahibinin yanı sıra ticaret ve esnaf odalarından 4 yetkiliyle

2019 yılının temmuz ayında görüşülmüştür. Görüşmecilerin kimlikleri kişilik haklarına saygı gereği gizli tutularak erkeklerin cinsiyeti E, kadınların cinsiyeti K, Ankara'da görüşülen kişiler A1, A2, A3... şeklinde Hatay'daki katılımcılar ise H1, H2, H3 biçiminde kodlanmıştır.

4. Bulgular ve Tartışma

Bu başlık altında çalışma hayatında güvencesizlik, devlet koruması, günlük ayrımcılık, sınır dışı edilme tehlikesi, seyahat özgürlüğü, Türkiye içinde zorunlu göç temaları ekseninde yaşanan güvencesizlik tartışılacaktır.

Hatay'da görüşülen 30 işletmeye işyerlerinde taciz, saldırı, gasp, hırsızlık gibi herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplarda, kundaklama, cam kırma, hesabı ödemediği ayrılma ve dükkânda olay çıkarma gibi olaylar yaşandığı bulgulanmıştır.

Örneğin, Reyhanlı'da görüşülen tatlı dükkânı sahibi 20-25 yaş civarlarındaki Türk gençlerinin para vermeden ürün almak, kimi zaman haraç istediklerini belirtmiştir. İki defa saldırıya maruz kaldığını ve dükkânın camlarının kırıldığını ifade etmiştir. En son yaşadığı olay ise gençlerin 'yiyip-içip' hesabı ödemediği gitmeleridir (H1, E). Küçük işletmeler kar oranlarının düşük olduğu, genelde aile bireylerinin uzun saatler boyunca çalıştığı iş yerleridir. Aile bireylerinin işletmelerde çalışması maliyetleri azaltan bir faktör olmakla birlikte işletmeye yönelik bir saldırı sonucunda oluşan zararı karşılamak işletmelerin sürdürülebilirliği konusunda önemli bir açmazdır.

Bu tür olaylar küçük dükkân sahiplerinin sık yaşadığı, günlük olaylar olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerin karşılaştığı bu tür olaylar karşısında devlet korunmasının sağlanmadığı bütün katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Herhangi bir fiziksel saldırıya maruz kalan, sözlü taciz, haraç, veresiye istenmesi, kundaklama gibi olaylar karşısında kolluk kuvvetlerine şikayette bulunmanın

faydasının olmayacağı görüŖülen bütün küçük iŖletme sahipleri tarafından ifade edilmiŖtir. Örneğın, güvenlik güçlerine dair bir soruya, iŖletme sahipleri yaŖanan çeŖitli gerilimler neticesinde suçlu bulduklarını, iŖletme sahiplerinin haksız görüldüğünü, gerilimin sürmesi halinde de bölgeyi terk etmeleri yönünde baskıyla karŖılaŖtıklarını ifade etmiŖlerdir.

Bir kuruyemiŖçi dükkânı iŖleten bir Suriyelinin Ŗiddet olayları ile ilgili yöneltilen sorulara verdiği çarpıcı cevap Ŗöyledir; “Burada kavga etmem gerekirse tokadı yer gelir evimde uyurum. Tokat atıp Suriye’de uyanmak istemem” (H3, E). Görüldüğü üzere haksızlığa maruz kalan Suriyeli iŖletmeciler güvenlik kuvvetlerinin kendilerine devlet koruması sağlamadığını ve haklı olsalar bile haksız konuma düŖtiklerini ifade ederek ayrımcılıkla karŖılaŖtıklarını belirtmiŖlerdir.

Fiziksel Ŗiddet, hırsızlık, haraç isteme gibi olaylar karŖısında iŖletme sahiplerinin kendilerini savunup olay çıkararak T.C vatandaŖlarıyla karŖı karŖıya gelmesi ayrı bir güvencesizlik konusudur. GörüŖülen iŖletme sahiplerinin aktardığı üzere daha önce yaŖanan kavgalarda iŖletme sahiplerinin haklı olmalarına rağmen haksız bulunup sınır dıŖı edilmeleri bu tür olaylar karŖısında sessiz kalmalarına neden olmaktadır. KuruyemiŖçilik yapan Suriyeli iŖletmecinin aktardığı üzere kavgaya karıŖmak sınır dıŖı edilme ile sonuçlanmaktadır. Kolluk kuvvetlerinin küçük iŖletme sahiplerine yönelik koruma sağlamaması kırılğanlıklara neden olmakta, ayrımcı uygulamalar güvencesizliği pekiŖtirmektedir. Göçmenlerin yoğun olarak yaŖadıkları bölgelerde ortaya çıkan herhangi bir gerilim ya da Ŗiddet içerikli bir olay bir kıvılcım etkisiyle milliyetçi refleksleri tetiklemekte Suriyeli iŖletmelere yönelik yağmalama ve kundaklama gibi olaylara neden olmaktadır⁹. Ayrıca, gerginliğin yaŖandı-

9 Ankara, Altındağ: <https://birikimdergisi.com/guncel/10820/halepten-kucuk-halepe-pekisimdi-nereye>; İstanbul, Esenyurt: <http://www.adanagun.com/esenyurt-ta-tehlikeli-gerginlik-ofkeli-kalabaligin-burasi-turkiye-suriye-degil-sloganlari-ilceyi-inletti/6702/>; Konya: <https://www.iyigunler.net/ajans/konya-da-suriyeli-lere-saldiri-evler-taslandi-h311121.html>; Ŗanlıurfa: <https://www.bursahaber.com/guncel/sanliurfada-suriyelilerin-is-yerleri-taslandi-h265377.html>.

ğlı bölgelerde yaşayan Suriyeliler, tekrar göçe zorlanmaktadır¹⁰. Geçim kaynakları ve evleri saldırıya uğrayan Suriyelilerin kolluk kuvvetlerinden herhangi koruma sağlayamadığını ifade eden haber metinleri, ayrıca bu olaylar sonucunda yerleşim bölgelerini terk etmeye mecbur kaldıklarını vurgulamaktadır. GKY'nin kapsamı çerçevesinde "geçici" olarak görülen Suriyeliler sınır dışı edilme, güvenlik hizmetlerinde ayrımcılık ile karşılaşmakta, ivme kazanan nefret söylemleri ve ırkçı saldırılar sebebiyle de tekrar zorunlu göçe mecbur bırakılarak yaşamlarının sürekli güvencesizleşme ile iç içe geçtiği deneyimlerle karşılaşmaktadır. 10 Ağustos 2021'de Ankara'nın Altındağ ilçesinde Emirhan Yalçın adlı bir gencin iki Suriyeli tarafından öldürülmesinin ardından çıkan olaylar sonrasında İçişleri Bakanlığı Suriyelilerin mekânsal yoğunlaşmasını önlemek için 'seyretme' projesi başlatmıştır. Uygulama neticesinde 4 bin 514 Suriyeli zorunlu iç göçe maruz kalmış, Suriyelilerin kullandığı 309 metruk bina yıkılmış, 177 iş yeri kapatılmıştır. Altındağ'da pilot olarak uygulanan projenin tüm illerde yaygınlaştırılması hedeflendiği açıklanmıştır¹¹. Suriye'de zorunlu göç maduru olan Suriyelilerin geleceklerini güvenle inşa edebilmeleri GKY kapsamında mümkün olmamakta ve yaşadıkları zorunlu göç travması tekrarlanmaktadır. 177 iş yerinin kapatıldığı Altındağ'da Suriyeliler alan yazında tanımlanan etnik kümelenme ekonomisi (enclave economics) oluşturmuşlardır. Belli bir coğrafi alanda yoğunlaşan göçmen ya da mültecilerin canlandırdığı etnik kümelenme ekonomileri, coğrafi bölgenin sınırları içerisinde gruplar kültürel, ekonomik, sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Örneğin, kendi mutfağına özgü ürünleri temin edebilmekte, kitap, müzik, giysi gibi kültürel ürünlere ulaşabilmesini sağlayabildiği gibi işletme sahibine kendi

10 Sivas'ta evlerinden ayrılmak zorunda kalan Suriyeliler: <https://www.posta.com.tr/son-dakika/sivasta-suriyeli-multecilerle-mahalleli-arasinda-gerginlik-1326984>; Ankara: <https://birikimdergisi.com/guncel/10820/halepten-kucuk-halepe-pekisimdi-nereye>; Kilis: <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/suriyelilerin-evi-taslandi,Nn5xLSFBnkGbAlhjT5J2UA/a>

11 <https://www.haberturk.com/suriyeli-nufus-icin-seyretme-projesi-baslatildi-3350384>

dilinde derdini anlatabilmektedir. Saç traşı olacak bir gencin isteği modeli berbere anlatmasında dil engeli yaşanmaz. Dolayısıyla, etnik kümelenme ekonomileri, travma yaşayarak Türkiye'ye sığınmış Suriyelilerin kendilerini güvende hissedebilecekleri, yabancılık çekmeyecekleri bir sosyal ağ, kültürel ortam ve istihdam olanakları sunar (Karan, 2019). Türkiye'den göç edip Almaya'ya (Kreuzberg) veya Kuzey Londra'ya yerleşen Türkiyelilerin soylulaştırarak canlandırdıkları mahalleler etnik kümelenme ekonomilerine örnek olarak gösterilebilir. Dünyanın her yerine yayılmış Chinatown'lar ise en bilinen etnik kümelenme ekonomileridir.

18 Şubat 2022 tarihli Middle East Monitor'un web sitesinde yer alan habere göre 2019-2021 yılları arasında 155.000 Suriyeli sınır dışı edilmiştir. Habere göre Türk Hükümeti yıllardır "gönüllü dönüş" adı altında Suriyelileri insani güvenliğin hala tahkim edilmediği Suriye'ye zorla geri göndermektedir. Bu iddialar karşısında Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürü Abdullah Ayaz sadece düzensiz göçmenlerin sınır dışı edildiğini ve kendi ifadesiyle "kimliği olan, başka illerde kaydı bulunan Suriyelilerle ilgili herhangi bir gözaltı, geri gönderme merkezine alınma, sınır dışı edilme gibi bir işlem yok"¹² demiştir. İnsanı güvenlik arayışının sonucu olarak ve rahata kavuşmak amacıyla insanlar hareket ederler (Cohen ve Sirkeci, 2011; Sirkeci, 2007; Erođlu ve Sirkeci, 2020). Göçmenlerin idari makamlarca "düzensiz", "yasadışı" gibi sıfatlarla kategorize edilmesi insani güvensizlikten kaçan göçmenlerin güvenliklerinin teminat altına alınmasına engel oluşturur.

Sınır dışı edilme tehlikesi veya tehdidi Suriyeliler için olsun farklı göçmen grupları için olsun güvencesizliğin önemli bir kaynağıdır. Çalışma koşullarındaki aşırı sömürü ve haksızlıklara, kötü muameleye karşı itiraz edebilme gücünün önünde engel olarak belirir. Çok farklı bir bağlam olmasına rağmen Saniye Dedeoğlu'nun (2011) "Türkiye'de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Gi-

12 <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-suriyelilerin-s%C4%B1n%C4%B1r-d%C4%B1%C5%9F%C4%B1-edilmesi-s%C3%B6z-konusu-de%C4%9Fil>

yım Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği” başlıklı makalesi Azeri tekstil işçisi kadınlar için şu benzer bulguyu paylaşmaktadır: “Haklarını savunamayan kadınlar herhangi bir kavganın içine çekilmekten ve olaylara polisin karışmasından çok korkmaktadırlar. Çünkü bu durumlarda sınır dışı edilme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar” (Dedeoğlu, 2011, 38). Sınır dışı edilme tehlikesi vatandaşlık almamış ya da geçici koruma kapsamında yer alan bütün göçmenler için adeta bir “uysallaştırma sopası” olarak işlev görmekte ve bir sosyal kalıp olarak bütün göçmenlerin güçlenme mücadelelerinin önünde bir engel olarak durmaktadır.

Diğer bir önemli güvencesizlik ve eşitsizlik konusu, GKY kapsamında kayıtlı olan Suriyelilerin seyahat haklarının sınırlandırılmış olmasıdır. Ülke sınırları içinde seyahat izne tabidir. Görüşülen küçük işletme sahiplerinin mal tedarikine ilişkin elde edilen bulgulara göre işletme sahiplerinin yarısı ürünlerini Hatay ili içerisinde temin etmektedir. Hatay’ın yanı sıra Gaziantep, Adana, Mersin ve Osmaniye gibi yakın çevre iller de işletmecilerin mal tedarikinde öne çıkmaktadır. İş insanı Suriyelilerin mal temininde yaşadıkları sorunları anlamaya yönelik sorulara istinaden seyahat hakkına getirilen sınırlamalar iş ekosistemine yönelik negatif sonuçlar doğurmaktadır. Vatandaş olmamaları nedeniyle iş ağı geliştirmekte sorunlar yaşayan Suriyeler mal teminini istedikleri şekilde gerçekleştiremediklerini belirtmişlerdir. İşletme sahipleri seyahatin izne tabi olması sebebiyle mal teminini zorunlu olarak sınırlı sayıda toptancıdan sağlayabildiklerini bu toptancıların da istedikleri kalite ve fiyatta mal sağlamadığını ifade etmiştir. Özellikle farklı illerden üreticilerle iş görüşmesi yapmak ve mal temin etmek konusunda yol izni gerekliliği bir sorun oluşturmaktadır. Alan çalışması yapılan 2020 yılının Temmuz ayında toplu taşıma araçlarının kontrol edildiği ve seyahat izni olmayan Suriyelilerin araçlardan indirildiği gözlemlenmiştir. Seyahat izin belgesi toplu taşıma araçlarında bir zorunluluk iken taksicilere de yabancı yolcu taşınması halinde seya-

hat izni belgesi kontrolü yükümlülüğü getirilmiştir.¹³ Üç kuşaktır Suriye'de baharatçılık yapan ve aile zanaatı gereği Kimya bölümü okuyan, savaş öncesinde Suriye-Türkiye arasında ticaret yapan Hatay'daki bakkal, Suudi Arabistan'daki tanıdıklarının on ton mal talep ettiğini fakat malı seyahat engeli sebebiyle tedarikçilerden toplayamadığı için ticaret yapamadığını ifade etmiştir. Görüldüğü üzere seyahat hakkına getirilen kısıtlamalar ulusüstü ticaret ağlarının oluşmasını engellemektedir.

Araştırma kapsamında Suriyeli küçük işletme sahiplerinden elde edilen veriler Suriyelilerin de T.C. vatandaşlarının yararlandığı haklardan yararlanmak istemeleridir. Kolluk kuvvetlerinin eşit bir şekilde, ayırım gözetmeksizin koruma sağlamasının yanı sıra ülke içinde de T.C. vatandaşlarının yararlandığı seyahat etme hakkından yararlanmak istemektedirler. Bu sayede işlerini sürdürmek ya da büyütme için gerekli olan ağları kurmak ve mal, makina alımı işlerini kolaylaştırmak mümkün olacaktır.

Öte yandan, GKY kapsamında Suriyelilerin kayıtlı olduğu ilde çalışma hakkına sahip olması farklı bir ilde kaydı bulunan işletmecilerin işyeri ruhsatını T.C. vatandaşlarının üzerine yaptırmasıyla da sonuçlanabilmektedir. Bunun bir sonucu olarak ifade edilmesi gereken bir konu da Suriyeli işletme sahibi sayısına dair istatistik verilerin gerçeği yansıtmamasıdır.

Türkiye'deki akademik literatürde çokça vurgulandığı üzere ücretli işçi olarak çalışan Suriyeliler genellikle düşük statülü, düşük ücretli, yoğun emek gerektiren, tehlikeli ve güvencesiz işlerde çalışmaktadırlar. Ankara'da Suriyelilerin yoğun çalıştığı iş kollarından birisi Altındağ ilçesindeki mobilyacılık sektörüdür (Diker ve Karan, 2021; İSİG Meclisi, 2019). Bu doğrultuda, görüşme gerçekleştirilen Suriyeli katılımcıların temel ihtiyaç maddelerini karşılayacak gelire ulaşmak için genellikle düşük statülü, yoğun emek gerektiren, sigortasız, her an işini kaybetme tehlikesiyle, dü-

13 <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-soylyu-taksicilere-yabanci-yolcularin-il-disi-seyahat-izin-belgelerini-kontrol-yukumlulugu-getiriyoruz/2609331>

şik ücretler karşılığında çalıştığı görülmektedir. Aşağıdaki alıntıda da ifade edildiği gibi Suriye'de mülk sahibi olan görüşmecinin eşi mülksüzleşerek işçileşmek ve güvencesiz zorlu çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kalmıştır.

Kocam Suriye'de kendi dükkânı vardı patrondu, burada işçi oldu. Günlük olarak alıyor parasını, düzenli değil. Çok çalışıyorlar 12 saat çalışıyorlar, çok zor oldu onun için (A6, Kadın).

Suriyede kendi işinin patronu olup burada işçileşmek zorunda kaldıklarını ya da Suriye'de de işçi olup Türkiye'de çok uzun saatler, düşük ücret karşılığı, sigortasız çalıştıklarını, Suriye'de daha az saat, sigortalı çalışma karşılığı, daha fazla gelir elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Türkiye emek piyasasına ucuz işçi olarak katılan Suriyeliler emek yoğun işlerde çalıştıklarını ifade ederken emek piyasasının ayrımcılık ve eşitsizlikleri içeren yapısını da aşağıdaki gibi ortaya koymaktadırlar.

İş konusunda güvence yok, maaşımız çok düşük oluyor göçmeniz diye. Bak benim kardeşim tekstil fabrikasında işçi olarak çalışıyor mesela kardeşim 800 lira alıyorsa Türk işçi 2000'den fazla alıyor ve sigortalı. Bu da ayrımcılıktır (A9, E).

İş gücü piyasasının farklı eşitsizlikleri ve kırılğanlıkları içeren yapısı işçiler arasında rekabeti ve Suriyelilere yönelik nefret söylemlerini arttırdığı gibi daha az ücrete çalışan Suriyelilerin ekonomik darboğazın günah keçisi olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu yapısal çelişkiler ırkçılığı körükleyerek emek havzalarında çatışmalara neden olmaktadır.

Kendisi çalışmayan ancak oğlunun çalışma hayatı hakkında bilgiler veren Katılımcı A11'in ve Katılımcı A10'un ifadeleri, Suriyeli mültecilerin zorlu, sağlıksız, patronların fiziksel şiddetine maruz kalınan çalışma koşullarını özetler niteliktedir:

Oğlumun çok çalıştırıyorlar, çok yoruluyor. Zayıfladı buraya geldiğinden beridir. Elleri, kolları yara bere içinde. Simsiyah ellerle eve geliyor, sabun çıkarmıyor kirini. Çamaşırları yıkadığımız deterjan (toz

deterjanı kast ediyor) ile yıkıyor elini çıksın diye. Dışlanma bu da, diğer arkadaşlarında mı böyle oğlum diyorum, yok anne diyor (A1, Kadın).

Oğullarım da kaçak çalışıyor biri 15 yaşında Ulus'ta Sobacılar Çarşısı'nda, çırak. Eşyaları taşıyor, ustaya yardım ediyor, müşterilere bakıyor, getir götürme işleri yapıyor. Günlük 40 lira falan alıyor az yani, yemeğini falan karşılıyorlar. Hem para az hem hırpalıyor ustası bazen, dövüyor, vuruyor. Sinirini ondan çıkarıyor (A10, Erkek).

Bazı görüşmecilerin ifadesiyle, kayıtlı oldukları illerde iş olanaklarının sınırlı, kiraların yüksek olması sebebiyle ve sosyal ağların yönlendirmesiyle Ankara'ya gelip iş bulmuşlardır. Seyahat etmeye ve ikamet edilecek yere dair engeller sosyal ağların inşasına yönelik bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal ağlar, tanıdıkların yanında olma, aile birleşimi göç edilen ülkede önemli bir sosyal, ekonomik, kültürel ve beşeri ihtiyaçtır. Çoğu katılımcı bu bölgede yaşamayı tercih etme sebeplerinin bölgede bulunan "iş imkânları", "ucuz kira bedelleri", "tanıdıklar" ve "işyerine yakınlık" olduğunu ifade etmişlerdir. Bu anlamda Suriyeli mültecilerin içinde buldukları zorlu ekonomik koşullar ve ekonomik alanda yaşadıkları dışlanmanın kentteki yerleşim yerlerinin belirlenmesi konusunda belirleyici olduğunu söylemek mümkündür (Diker ve Karan, 2021).

Daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere, Suriyelilerin Türkiye emek piyasalarına katılımlarını düzenleyen Çalışma Yönetmeliği, Suriyelilere geçici koruma kimliğinde ifade edilen kayıtlı olunan il sınırları dâhilinde çalışma izni vermektedir. Çalışma yönetmeliği, patronların sigortasız Suriyeli işçi çalıştırmasını kolaylaştırmaktadır. Geçici koruma statüsünün tanındığı il farklı olması sebebiyle Siteler'deki işletme sahipleri Suriyelileri kayıt dışı istihdam edebilmektedir. Suriyeliler, Türklerin aldığı ücretten çok daha az ücret karşılığı ve sigortasız çalışmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda bu durumun güvencesizlikle olan ilişkisini şu şekilde kurmaktadırlar:

Kaydım yok çünkü kimliğim Gaziantep'e kayıtlı bu sebeple sigorta yapmadılar. Orada Suriye'den gelenler çok, iş bulmak zor, o yüzden buraya geldik. Burada çok çalışıyoruz, uzun saatlerde ve işimiz çok ağır ama karşılığında çok para almıyorum. Türklerin aldığından az alıyorum (A10, E).

Kaydım burada değil o yüzden kaçak çalışmak zorundayım. Zaten burada kayıtlı olanlara da sigorta yapmıyorlar gördüğüme göre, korkuyoruz aslında bu şekilde çünkü hiçbir güven yok kovsa kovar, bir şey yapamam (A12, E).

Geçici Koruma Yönetmeliğinin bir diğer sosyal güvencesizlik kaynağı ise Suriyelilerin sosyal hizmetlerden yararlanabilmesinin koşulu kayıtlı olunan il ile sınırlandırılmış olmasıdır. İş olanaklarının, ucuz barınma imkânlarının bulunduğu, akrabaların yaşadığı illere kayıt dışı yerleşen Suriyeliler sosyal hizmetlere erişim haklarından da yararlanamamaktadır. Geçici koruma kimlikleri başka il üzerine kayıtlı olan iki Suriyeli katılımcı Ankara'da devlet hastanelerinde tedavi olamadıklarını ifade etmişlerdir. Geçici koruma kimliğinin alındığı il sınırları dışındaki şehirlerde geçerli olmayan sosyal hizmetlere erişim hakkı önceki bölümlerde tartışılan çalışma hayatı konusunda yaşanan problemlerin de kaynağını oluşturmaktadır.

Katılımcıların çoğu çalışma koşullarından duydukları rahatsızlıkları ifade etseler de, gerek kayıt dışı çalışmanın getirdiği "hak arayamama" gerekse sınır dışı edilme korkusu ve çalışma izninin patronlar tarafından alınması, öte yandan geçinmek için çalışmak zorunda olmaları sebebiyle işlerini kaybetmemek adına yaşadıkları ağır sömürü ilişkisine karşı sessiz kalmalarına neden olmaktadır. GKY geçici olarak statülendirdiği Suriyelileri hak arayamayan, yasal güvenceden yoksun Dolayısıyla "geçici koruma yönetmeliği" adı üstünde geçicilik barındıran sınır dışı edilme tehlikesinin her an gündeme hakka ve adalete erişimin engellenebildiği kırılganlığı içermektedir.

5. Sonuç Yerine: Suriyelilerin Toplumsal Uyum Sürecinde Sendikaların Rolü

Yukarıdaki bölümlerde tartışıldığı üzere GKY, sınır dışı edilmeden devlet korumasından mahrum olmaya; işyerinde güvencesiz istihdamdan sömürü ve eziyete, geçim kaynaklarına erişimden kamu hizmetlerinden dışlanmaya; günlük ayrımcılık deneyimlerinden seyahat özgürlüğüne getirilen engellere kadar birçok alanda Suriyelilerin kırılgan hayatlarının düzenleyici çerçevesini desteklemektedir. Bu bağlamda hem yerleşik T.C. vatandaşı işçilerle Suriyeliler arasında yaşanan gerilimleri azaltması, Suriyelilerin Türkiye toplumuna uyumu hem de Suriyeli mültecilerin adalet ve insani güvenlik taleplerinin çerçevesini gündeme getirilmesinde sendikalara önemli görevler düştüğü düşünülmektedir.

Bilindiği üzere sendikalar işçilerin kolektif çıkarlarını temsil eden kitle örgütleridir. Sendikalar, esas olarak işçilerin sermaye sınıfına sattıkları emek güçlerinin hangi koşullarda hangi rayiçle satılacağını düzenlemek, şartları belirlemek üzere patronlar ve hükümet ile müzakere yaparlar. Sadece bu temel ekonomik saiklerle hareket eden bir sendikal strateji sözleşmenin şart ve koşullarına önem verip engellilik, yaşlılık, toplumsal cinsiyet, ırk, etnisite, inanç, din ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık ve eşitsizlik alanlarına ve farklılıklara, dezavantajlı kesimsellikleri kapsayan toplumsal adalet taleplerine kör kalır. Zira işçi sınıfının homojen bir yapısı yoktur ve kesimsel kırılganlıkları olan gruplardan oluşur. Sınıf kompozisyonun farklılıklarını kapsayan, farklı bileşenlerinin ayrımcılık ve eşitsizlik deneyimlerini sendikal praksise eklemlenmesini amaçlayan bir strateji kesimsel bir perspektifi çağırır. Kesimsellik homojen bir işçi sınıfı tahayyülü yerine insanların örtüşen, katmerli ayrımcılık ya da ayrıcalık konumlarına sahip olabildiğini vurgular (Crenshaw, 1989). Dolayısıyla sendikalar hem bütün üyelerinin ekonomik çıkarlarını korurken aynı zamanda göçmenlerin ihtiyaçlarını ve kırılganlıklarını göz önüne alan kesimsel bir perspektif ile bileşenlerinin farklı eşitlik ve adalet taleplerini mobilize edebilmektedir.

Sendikaların, Suriyelilerin yoğunlaştığı sektörlerde kapsayıcı örgütlenme stratejisi geliştirmesi gerekliliği, Suriyelilerin hukuki statülerinden kaynaklı özgül kırılğanlıklarının, ihtiyaçlarının ve güvenlik açıklarının kabul edilmesini beraberinde getirdiği söylenebilir. Sendikaya üye olan Suriyeli işçilere iş güvencesi sağlanmalıdır. Aynı işkolunda çalışan Suriyeli ve T.C. vatandaşlarının tek bir sendikal çatı altında kolektif çıkarlarının temsil edilmesi, iş olanaklarına erişim konusunda Suriyeli işçilerle rekabet eden yerli işçiler arasında artan gerilimi azaltacağı varsayılabilir. Suriyelilere yönelik artan ırkçılık ve nefret söylemlerinin önlenmesinin en etkili yolu, T.C. vatandaşlarının Suriyelileri rekabet edilecek, ucuza çalışıp “işleri çalan işçiler” olarak görülmesinin önüne geçmektir. Sendikal çatı altında eşit ücret mücadelesi, Suriyeli işçilerin rakip olarak değil meslektaş olarak görülmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Baban, E., Ilcan, S., ve Rygiel, K. (2016) “Syrian refugees in Turkey: pathways to precarity, differential inclusion, and negotiated citizenship rights”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(1), 41-57
- Bonefeld, W. (2015) “İlksel Birikimin Sürekliliği”. https://www.academia.edu/14361931/%C4%B0lksel_Birikimin_S%C3%BCrekli%C4%9Fi
- Bourdieu, P. (1963/1979) *Travail et travailleurs en Algérie*. Paris: Mouton & Co. Translated in an adapted version by R. Nice as *Algeria 1960: The Disenchantment of the World*. New York: Cambridge University Press.
- Burawoy. (2015) “Facing an Unequal World”, *Current Sociology*, 63 (1), 5-34.
- Cohen, J. H., & Sirkeci, I. (2011). *Cultures of migration: The global nature of contemporary mobility*. University of Texas Press.
- Crenshaw, K. (1989) “Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics”, *University of Chicago Legal Forum*, 139– 167

- Dedeoğlu, S. (2011) "Türkiye'de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği", *SBF Dergisi*, 66 (1), 27-48.
- Dedeoğlu, Saniye ve Gökmen, Çişel E. (2011) *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar* İstanbul: Efil Yayınevi.
- Demirdizen, D. (2013) "Türkiye'de ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar: Yeni düzenlemelerle yarı köle emeğine doğru mu?", *Çalışma ve Toplum*, 38, 325-346.
- Diker, N. P. ve Karan, O. (2021). Suriyeli mültecilerin karşılaştıkları sosyal dışlanma ve geliştirdikleri direniş taktikleri: Ankara örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 281-321.
- Ettlinger, N. (2007) "Precarity Unbound." *Alternatives: Global, Local, Political* 32 (3): 319- 340.
- Evans, T. (2008) "160 Arrested in Immigration Raid at a Houston Plant." New York Times. [http:// www.nytimes.com/2008/06/26/us/26raid.html](http://www.nytimes.com/2008/06/26/us/26raid.html).
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. (2016, 15 Ocak). *Resmî Gazete, Cilt 57, Tertib 5(29594)*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf> adresinden erişildi.
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014, 22 Ekim) *Resmî Gazete, 2014/6883*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> adresinden erişildi.
- Gökmen. E. Ç. (2018) "Turizm Sektöründe Göçmen Emeđi: Nitelikli Emek Mi? Ucuz Emek Mi?", *Çalışma ve Toplum*, 56, 139-165.
- İSİG Meclisi. (2019) Ankara'da Mülteci/Göçmen İşçiler – Ankara İSİG Meclisi. Erişim: <http://isigmeclisi.org/19936-ankara-da-multeci-gocmen-isciler-ankara-isig-meclisi>
- Jordan, B., and P. Brown. (2007) "Migration and Work in the United Kingdom: Mobility and the Social Order", *Mobilities* 2 (2): 255–276.
- Karan, O. (2019) "Suriyeli mültecilerin esnaflaşmasını anlamada Bourdieucu yaklaşımın olanakları" *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 249-276.

- Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2015) "Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014", *Göç Dergisi*, 2(2), 249-267.
- Mutlu P., Mısırlı K. Y, Kahveci M, Akyol A. E, Erol E, Gümüşcan İ., Pınar E, Salman C. (2018) Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri. *Çalışma ve Toplum*, 56, 69 - 92.
- Neilson, B., Ned R. (2008) "Precarity as a Political Concept, Or, Fordism as Exception", *Theory, Culture & Society* 25 (7-8), 51-72.
- Özveri M. (2012) "Güvencesiz Çalışmanın Hukuki Dayanakları", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 33, 147-172.
- Paret, Marcel. (2014). "Legality and Exploitation: Immigration Enforcement and the US Migrant Labor System." *Latino Studies* 12 (4): 503-526.
- Paret, Marcel. (2015) "Apartheid Policing: Examining the US Migrant Labour System Through a South African Lens." *Citizenship Studies* 19 (3-4): 317-334.
- Sirkeci, I. (2007) "Human insecurity and streams of conflict for a re-conceptualization of international migration", *Population Review*, 46(2), 32-50.
- Standing, G. (2014) *Prekarya*, (Çev. Ergin Bulut), İletişim Yayınları: İstanbul.
- Şahankaya Adar, A. (2018) "Türkiye'de yeni prekarya Suriyeli işgücü mü?", *Çalışma ve Toplum*, 56, 13-36.
- Toğral-Koca, Burcu. (2014) "Biyopolitika, güvenlik ve Frontex'in Türkiye-Yunanistan sınırındaki rolü", *Göç Dergisi*, 1 (1). 57-76.
- Tschöll C. (2014) "Precarity: causes, effects and consequences of insecure working and living conditions in a multicultural, rural area of Northern Italy (South Tyrol)", *Journal of Education Culture and Society*, 2, 82-90.
- Utku, Erođlu, D., & Sirkeci, İ. (2020) "Ethics of commodified (golden) citizenship", *Journal of Economy Culture and Society*, 62, 365-38.
- Waite, L. 2009. A Place and Space for a Critical Geography of Precarity? *Geography Compass*, 3(1): 412- 433.

Webster, E., Lambert, R., ve Beziudenhout, A. (2011) *Grounding Globalization: Labour in the Age of Insecurity*. Malden, MA: Blackwell Publishing.